

SUM MAR IES!

PASSIIVISIA KÄYTTÖARVOJA JA SOSIAALISIA VAIKUTUKSIA: TAITEEN TALOUDELLISEN KOKONAISARVON TUNNISTAMINEN ALUERAKENTAMISESSA

Oona Myllyntaus & Sari Karttunen

Urbaria tiivistelmä 2021/1

Passiivisia käyttöarvoja ja sosiaalisia vaikutuksia: Taiteen taloudellisen kokonaisarvon tunnistaminen aluerakentamisessa

Oona Myllyntaus
väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

Sari Karttunen
erikoistutkija
Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore

Kuva 1.

- Selvityksessä kartoitettiin viimeaikaisia taidekaupunginosia eri puolilla Suomea ja tarkasteltiin julkisen taiteen ja luovan suunnittelun luonnetta taloudellisena hyödykkeenä näillä alueilla. Johtopäätöksenä todettiin, että **taidekaupunginosissa taiteen ja muotoilun taloudellinen ulottuvuus on paitsi suoria ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia (*economic impact*) myös taloudellista kokonaisarvoa (*total economic value*), jota voidaan arvioida maksuhalukkuuden menetelmin.**
- Julkisen taiteen taloudelliset vaikutukset ilmenevät seuraavilla talouden tasoilla:
 - taiteilijoiden, luovien suunnittelijoiden ja taideasiantuntijoiden työllistyminen,
 - kaupunkikehittäminen ja imago vaikutukset (julkisen taiteen vaikutus etenkin asunnon ja kiinteistön hintaan) sekä
 - aluetaloudelliset vaikutukset (kaupunkiseudun elvyttäminen ja aluebrändien kehittäminen)
- Lupaaviksi todettiin erityisesti kolme maksuhalukkuuden menetelmää: **ehdollisen arvottamisen menetelmä, valintakoemenetelmä** sekä **hedonisten hintojen menetelmä**. Maksuhalukkuuden menetelmiä käytetään paljon ympäristötaloustieteessä, ja niitä on sovellettu myös kulttuurin alueella (museot, kulttuuriperintö), mutta vielä hyvin harvoin julkisen taiteen tapauksessa.

Kuva 1. Taiteen avulla erityiseksi tehtävä alue herättää tontin ostajien ja rakennuttajien kiinnostusta ja lupaa korkeampia asuntojen hintoja. Kunnissa taidarakentamisen taustalla on siten useita motiiveja. Taiteilija Villu Jaanisoon veistoksesta *Norsu* (2018) on muodostunut paikallinen maamerkki Jyväskylän kaupungin keskustan läheisyydessä sijaitsevalla Kankaan alueella, joka on entinen paperitehdasalue. Kuvaaja: Anni Koponen 2019.

Kunnissa kaupunkiympäristöön kohdistuvalla taiteella ja muotoilulla pyritään luomaan asumisviihtyvyyttä ja alueen vetovoimaa

Kaupunkien kasvaessa ja muuttuessa nopeasti on tullut aiheelliseksi kiinnittää entistä enemmän huomiota asukkaiden viihtyvyyteen. Visuaaliset taiteet ja muotoilu on viime vuosikymmeninä kytketty vahvasti pyrkimykseen tehdä alueista ja paikkakunnista viihtyisämpiä ja vetovoimaisempia.

Kunnissa 2000-luvulla yleistyneiden kaava-alueiden taidemääräysten ja taiteen rahoitusta velvoittavien maankäyttösopimusten kautta yksityisistä rakennuttajista ja pääurakoitsijoista on tullut taiteen hankkijoita. Selvityksessä tarkasteltu taiteen prosenttiperiaatteen laajentuminen yksityiseen rakentamiseen merkitsee suurta käännettä julkisen tahon ja etenkin kuntien suhteessa taiteen käyttöön asuin-alueilla ja aluekehityshankkeissa.

Kuntanäkökulmasta on merkittävää, että aluerakentamisessa julkista taidetta ja luovaa suunnittelua hankkivat usein yksityinen ja julkinen taho yhdessä. Keskeistä on myös se, että sopimuksin taataan vastavuoroisuus siten, että molemmilla osapuolilla on vastuita ja molemmat hyötyvät panostuksestaan taiteeseen ja muotoiluun. Selvitykseen haastateltu Suomen Kuntaliiton edustaja kiinnitti julkisen taiteen ja kaupunkimuotoilun talousvaikutuksissa erityisesti huomiota taiteen ja muotoilun toiminnallisuuteen niin asukkaiden kuin matkailijoidenkin kannalta.

”Matkailun kannalta – – voidaan miettiä jotain reittejä, missä voidaan sitten matkailijoita kuljettaa tai alueita, joihin sitten tullaan, mutta – – se pelkästään ei riitä, että on se hyvä ympäristö tai tällainen taidebrändi jollakin alueella tai kunnalla vaan että – – siihen liittyy se toiminta, – –. [V]aikka kuinka hyvin aluksi suunnitellaan ja sijoitetaan jotakin, niin kuitenkin siinä täytyy olla sitä jatkuvuutta, ja siinä se yhteys siihen kunnan muuhunkin kulttuuritoimintaan on hirveän tärkeätä ja kytkentä johonkin tapahtumallisuuteen – –, että sitten se on oikeasti käytössä ja syntyy oikeasti se olohuonevaikutelma ––.” (H11)

Julkinen taide tuottaa taloudellista arvoa 'markkinattomana hyödykkeenä'

Kulttuurin taloustieteessä julkista taidetta on perinteisesti pidetty julkishyödykkeenä eli hyödykkeenä, jonka kulutus ei heikennä tai rajoita muiden mahdollisuuksia kuluttaa sitä ja jonka kuluttamista ei voida estää. Selvityksessä julkista taidetta ja kaupunkimuotoilua tarkastellaan tarkemmin etenkin 'markkinattomana hyödykkeenä', koska niiltä puuttuu säännönmukainen rahoitus ja markkinat (maksava yleisö). Luonteestaan huolimatta ne voivat tuottaa taloudellista arvoa niin kunnille, asukkaille kuin yrityksillekin.

Kuva 2. Julkisen taiteen prosenttiperiaatteen noudattaminen rakentamisessa tuo esiin kulttuurisia arvoja ja kulttuurista infrastruktuuria osana kaavoitusta ja yhdyskuntasuunnittelua. Ihmisläheinen suunnittelu ja yksityisten rakennuttajien velvoittaminen kaupunkimuotoiluun sopimusten kautta näkyy katukuvassa. Kuvassa taiteilija Corinna Helenelundin taidepysäkki *Kohta* (2018) Porvoon Länsirannalla Läntisen Aleksanterinkadun varrella. Kuvaaja: Anni Koponen 2019.

Menetelmät ja aineisto

Selvityksen tavoitteet olivat

1. ymmärtää, **millaisia taloudellisia vaikutuksia ja arvoa erityisesti aluerakentamisen yhteydessä hankitulla julkisella taiteella voi olla**, ja
2. hahmotella menetelmiä arvioida näitä vaikutuksia ja arvoa.

Näitä aihepiirejä selvitettiin tekemällä

1. kotimaisia ja kansainvälisiä tietokantahakuja,
2. teemahaastatteluita rakentamisen ja kaavoituksen sekä julkisen taiteen ja kaupunkikulttuurin asiantuntijoille sekä
3. verkkokysely arkkitehtitoimistoille.

Lisäksi konsultoitiin taloustieteen asiantuntijoita ja hyödynnettiin pohdinnassa neljää tapausaluetta Joensuussa, Porvoossa, Jyväskylässä ja Kankaanpäässä.

Maksuhalukkuuden menetelmien käytettävyys julkisen taiteen arvon määrittämisessä

Vaikutustutkimuksista arvottamismenetelmiin

Julkisen taiteen toimialan erityisyytenä eivät ole suorat taloudelliset vaikutukset, kuten työpaikkojen luominen, talouskasvu, matkailun edistäminen tai kaupallistettavat innovaatiot, eikä ala välttämättä pysty kilpailemaan niissä muiden toimialojen kanssa. Koska julkinen taide ja kaupunkiympäristöön kohdistuva kaupunkimuotoilu eivät tuota arvoa yleisen markkinalogiikan mukaisesti, niiden taloudellista arvoakaan ei pyritty mittaamaan tavallisilla taloudellisen arvon mittareilla. **Raportissa esiteltyjen maksuhalukkuuden menetelmien avulla pystytään sen sijaan tuomaan esiin sellaisia taloudellisia ulottuvuuksia ja arvoja, joita vaikutustutkimukset eivät tuo esiin.** Julkisen taiteen tapauksessa passiiviset käyttöarvot, kuten olemassaoloarvo ja perintöarvo ovat relevantteja, eli ihmisillä voi olla halukkuutta maksaa niistä, vaikka he eivät itse katsoisi niistä suoraan hyötyvänsä. Maksuhalukkuuden menetelmien oheistuotteena saadaan lisäksi tietoa ihmisten mieltymyksistä julkisen taiteen ja kaupunkimuotoilun suhteen, mitä voisi hyödyntää asiantuntijanäkemyksen rinnalla tehtäessä hankintapäätöksiä taiteesta ja luovasta suunnittelusta.

Maksuhalukkuuden menetelmien käyttömahdollisuudet julkisen taiteen tapauksessa

Menetelmä	Tutkimuskysymys	Edut	Haitat, ongelmat	Soveltaminen julkiseen taiteeseen
Hedonisten hintojen menetelmä	Miten etäisyys taiteesta vaikuttaa asunnon hintaan: mitä ihmiset ovat maksaneet asunnon lähellä olevasta taiteesta?	Perustuu markkinahintoihin ja siihen, mitä ihmiset ovat todella maksaneet asunnosta taiteen lähellä.	Kertoo ensisijaisesti käyttöarvoista. Asunnon myyntikulut voivat vääristää tulosta. Toteutuneet asuntokaupat heijastavat olemassa olevaa tarjontaa.	Sisällytetään laskentaan muuttujan ”asunnon etäisyys julkiseen taiteeseen (GIS tai metriä)”, jolloin voidaan mitata, vaikuttaako taideteosten läheisyys asuntojen hintoihin.
Valintakoe-menetelmä	Mitä ihmiset ovat halukkaita maksamaan julkisesta taiteesta (siihen liittyvät erilaiset muuttujat)?	Ei kysy suoraan maksuhalukkuutta. Auttaa ymmärtämään arvoja, koska vastaajilla on selkeät vastausvaihtoehdot.	Kyselyn toteuttaminen on kallista ja haasteellista, ei varsinaisesti mittaa teosten arvoa, vaan sen sijaan erilaisia vaihtoehtoja.	Voidaan selvittää, miten ihmiset arvottavat eri vaihtoehtoja taiteelle (myös sen pois jättämiselle) tietyssä ympäristössä.
Ehdollisen arvottamisen menetelmä	Mitä ihmiset ovat valmiita maksamaan tuotteesta tai palvelusta, joka ei ole markkinoilla?	Suoraviivainen ja yksinkertainen toteuttaa. Ihmisiltä kysytään suoraan heidän maksu- halukkuuttaan tuotteista tai palveluista.	Kyselyn toteutus on kallista ja haasteellista. Voi syntyä teknisiä virheitä, kun kysytään ihmisiltä suoraan heidän maksuhalukkuuttaan.	Ihmisiltä voidaan kysyä suoraan, mitä he olisivat valmiita maksamaan taiteesta. Kysymyksiä voidaan myös kustomoida tarkemmiksi (uniikit taideteokset).

Taulukko. Lähde: O'Brien 2010 (muokattu ja lisätty julkisen taiteen sovellusta koskeva sarake).

Ehdotuksia jatkotutkimuksiksi

Raportissa ehdotetut jatkotutkimusaiheet liittyvät kolmeen, osin toisiinsa kietoutuvaan teemaan:

1. **Maksuhalukkuuden menetelmien pilotointi taidekaupunginosissa:** Maksuhalukkuuden tutkimukseen on tarjolla useita eri menetelmiä riippuen tutkimuksen tavoitteesta ja kysymyksestä sekä saatavilla olevista aineistoista ja resursseista. Lisäksi on huomioitava, että suuri osa taidekaupunginosista on vasta rakenteilla.
2. **Taiteen vaikutusprosessin mallintaminen:** Julkisen taiteen ja kaupunkimuotoilun tai ympäristösuunnittelun (*urban design, public design*) taloudelliset vaikutukset aluerakentamisessa ja -kehittämisessä eivät useinkaan ole suoraviivaisia ja välittömiä. Näiden vaikutusprosessien parempi tuntemus auttaa taidarakentamisen ja kaupunkimuotoilun realististen ja pitkän ajan tavoitteiden asettamisessa sekä niiden saavuttamisessa. Vaikutusprosessien hahmottamisessa voidaan hyödyntää olemassa olevia kehikoita, kuten loogista viitekehystä, jota on käytetty myös kulttuurin ja kulttuuripolitiikan alueella.
3. **Taidehankkeiden seuranta ja arviointi:** On huomattava, että taiteen ja luovan suunnittelun hankkeita toteuttavat hyvin erilaiset osapuolet erilaisine intresseineen. Tulevaisuudessa julkisen taiteen ja kaupunkimuotoilun tuottamista arvoista – myös elämänlaadun näkökulmasta – tulisi kartuttaa systemaattista tietopohjaa yhteistyössä esimerkiksi kuntien ja Suomen Kuntaliiton kanssa.

SROI-menetelmää (*social return on investment*) voi soveltaa osallistavien taidehankintaprosessien sekä sosiaalisen ja väliaikaisen taiteen vaikutusten arviointiin. Siten tulokset olisivat hyödynnettävissä laajemmin yhteiskuntapolitiikan suunnittelussa. Taiteen ja luovan suunnittelun käytön taloudellisten vaikutusten tutkimus on uusien alueiden ohella varsin aiheellista lisäksi korjaus- ja täydennysrakentamishankkeissa, kuten lähiöuudistushankkeissa.

Viitetiedot

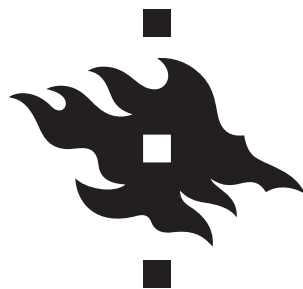
Myllyntaus, O. & Karttunen, S. (2020). *Julkinen taide aluerakentamisessa ja -kehittämisessä: Taloudellisen arvon tunnistaminen ja arviointimenetelmät*. Cuporen verkkojulkaisuja 65. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/julkinen-taide-aluerakentamisessa-ja-kehittamissessae>

O'Brien, D. (2010). *Measuring the value of culture: a report to the Department for Culture Media and Sport. Department for Culture, Media and Sport*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/77933/measuring-the-value-culture-report.pdf. Viitattu 15.7.2019.

www.cupore.fi

www.taidekayttoon.fi

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/> / Haastatteluaineisto

UNIVERSITY OF HELSINKI

TOIMITUS / EDIT

Iiris Koivulehto
Kaupunkitutkimusinstituutti Urbaria

OTA YHTEYTTÄ / CONTACT

urbaria@helsinki.fi
0294150056 / 0504719810

SEURAA / FOLLOW US

@urbariahelsinki
www.helsinki.fi/urbaria

PL 4 (Yliopistonkatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto